

65. Budapest, I. Rudas-fürdő
Tő, Kú

2003. október 23–24-én a fürdő felújítási munkáihoz készülő tervezéssel kapcsolatban, statikai szempontból alapfeltárásokat végeztek a Rudas-fürdő török kori kupolacsarnokában, a fürdőépület északnyugati sarkában a masszírozó helyiségben, valamint az öltözők területén két helyen. A fürdő mai épületegyüttese a török korban épült Jesil direkli ilidzse (Zöld oszlopos fürdő) néven ismert termálvizes fürdő átalakításával, kibővítésével alakult ki. Mivel az épület műemléki védettség alatt áll, a munkálatokat régészeti felügyelet mellett lehetett végezni. A felügyeletet a Budapesti Történeti Múzeum adta.

A megfigyelések alapján régészeti jelenségeket az 1/a, 1/b (kupolacsarnok) és 4. (masszírozó helyiség) szondákban találtunk. Az átépítési munkáknál ezek meglétét feltétlenül figyelembe kell venni. Mivel közvetlenül a mai burkolat alatt már jelentkeznek, még a legkisebb földmunkát is feltárásnak kell megelőznie. Várható, hogy a kupolacsarnok eredeti, kőlapokból készült burkolata több helyen is előkerül, feltehetően csak ott pusztult el, ahová körben a lefolyócsatornát építették. Elképzelhető az is, hogy a medencék eredeti burkolatából megmaradtak részletek. Az épület többi részén sem lehet eltekinteni a régészeti-műemléki kutatástól, ugyanis – eddigi felmérések hiányában – a török kori épület pontos kiterjedését és szerkezetét nem ismerjük.

KOVÁCS ESZTER

66. Budapest, I. Szalag utca 22–30.

Ő, LT, Ró, Kö, Tő

2003. április 29. és szeptember 19. között építkezést megelőző mentő feltárást folytattak a Budapesti Történeti Múzeum munkatársai a Szalag utca 22–30., valamint a Donáti utca 21–23. számú (egyesített) telken.

1989 nyarán a területen már folytattak előzetes feltárásokat (Bencze Zoltán – Horváth Attila – H. Hanny Erzsébet – Kocsis Edit – Végh András). A hét telken kilenc keskeny, de a telekhosszakon végigérő kutatóárokban – a Szalag utcai oldalon – középkori falakat, pincéket, és őskori (kelta) házat, vermet, – a Donáti utcai oldalon – középkori rétegbe ásott török kori sírokat találtak. A terület eredeti felszínére lehetett következtetni abból, hogy a Szalag utcai oldalon (lent) igen magasán megtalálták az altalajt, a Donáti utcai oldalon (fent) viszont csak több, mint három méteres mélységben érték el azt.

A gépi munka utáni felületi tisztítás során kiderült, hogy a Szalag utcai oldal telkeinél, a 22., a 24., valamint a 26. és a 28. Ny-i felénél az altalaj lényegében az újkori házak bontási törmeléke alatt húzódik. Ezekben a helyeken valószínűleg úgy építették fel a 18. században a lakóházakat, hogy az eredetileg magasabban fekvő, lejtős talajszintet vízszintesre nyesték, eltüntetve ezzel a ré-

gészeti rétegeket. A telkek Ny-i végébe (a hegyoldalba) pincéket építettek, részben ásott, részben fúrt technológiával. A Szalag u. 26. és 28. K-i felén, valamint a 30. telken sok földbe mélyített objektumot (falakat, pincéket, vermet, sírokat), a Donáti utca 21. és 23. telkeken pedig vastag rétegsorokat és sírokat tudtunk feltárni. A továbbiakban telkenként tárgyaljuk az előkerült régészeti objektumokat.

Szalag utca 22.: A telek K-i felében – az újkori falakon kívül – egy É–D-i irányú középkori falcsontot és két török kori szemétdödröt találtunk. A telek Ny-i végében egymásra ásott középkori, török kori és újkori szemétdödröket tártunk fel.

Szalag utca 24.: Ez a telek lényegében régészetileg „üres” volt. Az itt állt újkori lakóház alapozásakor nagy szintsüllyesztést hajtottak végre rajta, így a barokk ház falain és pincéin kívül kevés objektumot találtunk. Egy kissé amorf, ovális alakú gödröt, amely színültig tele volt embercsonttal. Mivel a vele szemben lévő telken (Szalag utca 19.) 1997 nyarán Végh András a Szt. Istvánról elnevezett középkori ágostonos kolostor temetőjét találta meg, ezért feltételezzük, hogy a mondott gödröt akkor áshatták, amikor az újkorban házat emeltek az elfelejtett temető osszáriuma fölé. Az akkor talált nagy mennyiségű csontot ezen a szemben lévő telken ásták el. A széles telek É-i felében egy már 1989-ben kiásott kelta ház D-i metszetalban hagyott D-i szélét bontottuk ki.

Szalag utca 26.: A teleknek csak a K-i végében találtunk középkori maradványokat. A Szalag utcával párhuzamosan egy vastag, kavicsos mészhabarccsal szilárdított kőfal került elő, melyen több átépítés, javítás nyoma is megfigyelhető volt. A fal egy része meredeken dőlt az utca felé, sőt, az eredeti alapozási síkjából is ki-mozdult. Feltételezhető, hogy egy földrengés, vagy suvadás lökhette meg. A fal mögött egy vastag, középkori szemétréteg került felszínre, valamint török kori és középkori szemétdödrök, és egy kelta ház részlete.

Szalag utca 28.: Ez a telek szintén az újkori bolygatások áldozata lett. Csak egy őskori, földbe mélyített ház faltját, valamint ennek betöltött földjébe ásott kelta kemencét és szemetesgödröt találtunk. A vastag középkori támfal itt is futott, bár É felé eső részét egy újkori pince megsemmisítette.

Szalag utca 30.: Az eredeti domborzat hirtelen esése miatt ezen a telken nagy számban maradtak meg a régészeti maradványok. Egy nagyméretű, földbe mélyített kelta ház betöltött földjébe ásva kelta, méhkas alakú vermet és római sírokat találtunk. A középső részen egy török kori szemétdödröt, két középkori és egy barokk pincét, valamint számos újkori házfalat bontottunk ki. A 26-os telken már említett vastag középkori fal itt is folytatódott, bár sem É-i, sem D-i végét nem lehetett megfogni. A fal K-i oldalán sóderrel és nagyméretű folyami kavicsal kialakított középkori utat találtunk.

Donáti utca 21–23.: A támfalak „mögötti” területen igen vastag (2 m) újkori feltöltést találtunk. Ez alatt egy

vékony, szemetes, 18. századi járósínt húzódott. A rétegbe négy gödröt ástak az újkorban, betöltésükben rengeteg marha szarvcsapot leltünk. Ez alatt egy több, mint két méter vastag humuszréteg feküdt. A réteg felső fele 14–15., alsó fele főként 13. századi és nagyon kevés késő középkori kerámiát tartalmazott. A felső részbe a török korban sírokat ástak. A csontvázak mellett (154 sír) mellékletet nem találtunk. A török temető az 1686-os Buda visszafoglalását ábrázoló rézmetszeteken ábrázolva van. A vastag humuszréteg a „terasz” Ny-i felén volt megfigyelhető, DK-i, K-i és É-i szélén megtaláltuk a sárga agyagmárgás altalajt, valamint egy karéjosan felmagasodó márgás-kóporos „töltést”. A nyomokból ítélve feltételezzük, hogy a középkorban ezt a kis területet „kőbányának”, felszíni mészkőnyerő helynek használták. Ezt támasztja alá a humusz alatt feltárt, közel vízszintesre vágott altalaj, valamint a humuszban talált rengeteg mészkősfra, melyek a K–Ny-i irányú metszetsfalban látványosan mutatták az utólagosan idehordott földtömeg K-ról való (tehát nem a hegyoldal, hanem a Duna felőli oldalról) bedöntési irányát.

Munkatársak: Hable Tibor, Horváth Attila.

BENDA JUDIT

67. Budapest, I. Szent György tér B, Á, Kö

2003. május 12.–július 24. között a Budai Várgondnokság Kht. megbízásából megelőző feltárást végeztünk a budai Szent György téren, a volt Hadügyminisztérium udvarain. A kutatás feladata volt a terület ideiglenes kertészeti kiépítése, és a volt HM maradványainak részbeni felhasználásával a belső udvarban létrejövő szolgáltató egység kialakítása előtt a veszélyeztetett régészeti emlékek feltárása, illetve a későbbi, hosszú távú kiépítés tervezéséhez szükséges régészeti adatok szolgáltatása.

A kivitelezés előtt az udvar teljes felületű és a régészeti rétegekre vonatkozóan teljes mélységű feltárására volt szükség.

A déli udvar területén részleges feltárássra került sor, amely az 1988–1995 közötti időszakban nyitott kutatóárkok tanúfalainak elbontását, illetve az északi oldalon csaknem teljes területű feltárást jelentett. Az ásatás során sikerült elérnünk, hogy a rámpát a megőrzésre alkalmas régészeti leletek figyelembe vételével alakítsák ki. Mi pedig törekedtünk arra, hogy a részleges feltárással folyamán csak a legszükségesebb munkálatokat végezzük el, gondolva egy esetleg későbbi, teljes felületű kutatás lehetőségeinek javítására.

Teljes feltáráss a volt Honvédelmi Minisztérium belső, azaz É-i udvarában

Az udvar területének természetes domborzati képe csekély É–D-i lejtést mutatott. Az altalaj szintje a HM visszabontott falainak meglévő koronájától átlagosan 2–2,5 m volt. A korábbi, Feld István által vezetett ásatások során

feltételezett, az egész hegygerincet tagoló, a HM alatt is áthúzódó, K–Ny-i irányú természetes árok ennek az udvarnak a területén már nem jelentkezett olyan határozottan, mint a déli udvar területén, de valószínűleg annak peremét találtuk meg.

A megközelítőleg 225 m² felületű udvart jelentős részben felszabdalták a korábbi kutatások kutatóárkai, ami nem tette lehetővé raszter rendszerű, a felületi feltárássra legalkalmasabb szisztéma alkalmazását.

Az udvar É-i, kb. 2,5 m széles sávját a HM építésekor kialakított angolakna foglalta el, amely minden régészeti objektumot elpusztított. Járósíntje alatt csak a márga altalaj jelentkezett. Az akna mentén az újkori feltöltés alatt 13–15. századi feltöltési rétegeket azonosítottunk. A rétegek alatt az őshumuszon lejárt felületet bontottunk ki. Az őshumuszba beásva szájával lefordított fehér anyagú 13. századi fazekat találtunk, amelynek belsejében feltehetőleg galamb csontvázat tettek rontás ellen vagy építési áldozat céljából.

Az ÉK-i sarokban 14–15. századi leleteket tartalmazó vermet tártunk fel. Az angolakna nyúlványait összekötő, K–Ny-i irányú téglafal D-i oldalán jelentős méretű és mélységű középkori illetve újkori gödörobjektumok bontakoztak ki. A 8–9/ÉNy/B szelvényben ovális, késő középkori betöltésű gödör került feltárássra, amely időszakosan kapcsolatban volt a K-i végénél elhelyezkedő, alább részletezésre kerülő ciszternával. A 209-es jelű ovális gödör Árpád-kori külső kemencét vágott, amelynek hamuzógödre D-i irányba nyúlt.

A 8. árok É-i részében, illetve a 8–9/ÉK-i szelvényben az egykori Szent János utcára (mai Színház utca) néző középkori lakóház Ny-i végében létesített, felső részén kifalazott ciszternát tártunk fel. A 2×1,4 m alapterületű vízgyűjtőhöz a K-i és a Ny-i oldalon falazott pillérekre támaszkodó teher-elhárítóíves beömlőnyílások ízesültek. A K-i oldalon a beömlőnyíláshoz az altalajból kialakított rézsű, a Ny-i oldalon a korábbi gödör betöltésébe ásott lefolyó vezetett.

A ciszterna alsó része a márga altalajba mélyedt. A ciszterna D-i, 40 cm széles falazása az objektum K-i végénél 60 cm széles épületfallal épült egybe, amelynek alapozási síkja 40 cm-rel magasabban volt a vízgyűjtő kőfalának aljánál.

A két fal találkozásánál D-i irányba nyúló falazott támpillérral fokozták a stabilitást. A fal keleti folytatását a HM K-i épületszárnyával elpusztították. Az épület másik, párhuzamos falát a pillér alapján, az angolakna területén feltételezzük. A lakóház K-i, azaz a középkori Szent János utcára néző homlokzatát és átépítésének maradványait 1994-ben Feld Istvánnal tártuk fel a mai Színház utcában. A ciszternát a török korban kezdték feltölteni, véglegesen a 19. században tömték be feltehetően a házban működő patika hulladékával.

A 9. árokban és annak É-i oldalán már 1994–95-ben előkerült annak a kőalapozású, faszerkezetű építménynek több részlete, amelynek kutatása az egyik legfontosabb célkitűzés volt az udvar ásatása során. Az ÉK–DNy-i